

Tatiana-Maria CERNICOVA-DRAGOMIR*

Derogarea de la prevederile Convenției europene a drepturilor omului, în contextul pandemiei provocate de coronavirusul SARS-CoV-2

1. Introducere

La data de 31.12.2019, China a raportat către Organizația Mondială a Sănătății faptul că a fost detectată o pneumonie cu o cauză necunoscută, în Wuhan. Cu o lună mai târziu, în 30 ianuarie 2020, Organizația Mondială a Sănătății declara că epidemia este o „urgență de sănătate publică de importanță internațională”. Din 11.02.2020, boala cauzată de coronavirusul SARS-CoV-2 primea denumirea de COVID-19. Statele nu au rămas indiferente și au acționat, unele mai repede, altele mai greu, în fața crizei generate de răspândirea virusului și în contextul a ceea ce a devenit, din 11.03.2020, pandemie.

În perioada 16.03.2020 – 03.11.2021¹, 10 state (din cele 47 membre ale Convenției) au trimis notificări către Consiliul Europei, în sensul că derogă de la prevederile Convenției europene a drepturilor omului (Cedo) pe o perioadă de timp, în contextul pandemiei provocate de coronavirusul SARS-CoV-2: Albania, Armenia, Estonia, Georgia, Letonia, Macedonia de Nord, Republica Moldova, România, San Marino și Serbia. Dintre aceste state, doar Armenia, Estonia, Georgia, Letonia, Republica Moldova, România și San Marino au derogat și de la Pactul internațional pentru drepturile civile și politice.

În aceleași împrejurări, România a informat Consiliul Europei, la 17 martie 2020, că pe teritoriul țării, Președintele a declarat starea de urgență, la data de 16.03.2020. În consecință, România va deroga de la prevederile Cedo pentru cel puțin 30 de zile, cât durează starea de urgență, urmând ca autoritățile române să informeze cu privire la orice modificări care se vor produce raportat la situație. Prin Nota Verbală nr. 498, înregistrată la Secretariatul General la 17.03.2020, consemnată în Notificarea JJ9014C Tr./005-226, Reprezentanta Permanentă a României la Consiliul Europei a învederat următoarele:

[...] Decretul nr. 195, prin care starea de urgență a fost declarată [...] cuprinde măsuri urgente de aplicare imediată și graduală, considerate necesare pentru a limita răspândirea virusului și

* *Doctorandă, Facultatea de Drept, Universitatea de Vest, Timișoara*
Manuscris primit la 28.11.2021
Email: tatiana.cernicova84@e-uvf.ro.

1 <https://www.coe.int/en/web/conventions/derogations-covid-19> (toate adresele de pe site-urile citate erau valabile la data de 1 decembrie 2021).

asigurarea sănătății publice la nivel național.

Unele măsuri luate în acest context implică derogări de la obligațiile asumate prin Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Roma, 4 noiembrie 1950), la care România este parte.

Prin urmare, Reprezentanța Permanentă solicită respectuos ca prezenta Notă Verbală să fie considerată notificare în sensul Articolului 15 paragraful 3 din Convenție.[...]

Potrivit Rezoluției (56) 16 (26 septembrie 1956) - (adoptată de Adjuncții Miniștrilor) cu privire la interpretarea și aplicarea articolului 15, paragraful 3 din Cedo, „Comitetul de Miniștri [...] hotărăște ca orice informație transmisă Secretarului General de către o Parte Contractantă în conformitate cu Articolul 15, paragraful 3, din Convenție trebuie să fie comunicată de acesta cât mai repede posibil către celelalte Părți Contractante și către Comisia Europeană a Drepturilor Omului”.² Ca atare, prin Nota Verbală Ref: JJ9014C – CORRIGENDUM (*) Tr./005-226 din 18.03.2020, Secretariatul General al Consiliului Europei a transmis informarea către toate statele membre la Convenție.

Notificările adresate Consiliului Europei de către celelalte state, în vederea derogării de la Cedo, sunt formulate similar, însă, în timp ce unele Înalte Părți Contractante au ales să anexeze traduceri ale actelor normative relevante, altele doar menționează prevederile de la care înțeleg să deroge, indicând măsurile adoptate, iar, în unele situații, se menționează doar că statul înțelege să deroge de la Convenție, fără alte precizări suplimentare (cazul Serbiei și, parțial, al Republicii Moldova).

Cu toate acestea, nu toate țările membre ale Convenției au înțeles să se prevaleze de prevederile art. 15 și să procedeze în sensul derogării de la Convenție. În cele ce urmează, voi analiza modul în care au fost invocate dispozițiile art. 15 din Cedo, raportat la doctrina și la jurisprudența relevantă, precum și implicațiile invocării acestora, în contextul pandemiei care a afectat ubicuu mapamondul.

2. Articolul 15 Cedo – principii generale

Articolul 15 Cedo reprezintă o clauză de derogare, care oferă Înaltelor Părți Contractante, *în circumstanțe excepționale*, posibilitatea să deroge, în mod limitat și supravegheat, de la obligațiile lor de a asigura exercițiul anumitor drepturi și libertăți în temeiul Convenției.

Textul articolului 15 are la bază³ proiectul de articol 4 al proiectului de Pact al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, devenit ulterior articolul 4 din Pactul internațional cu privire drepturile civile și politice (PIDCP)⁴. PIDCP, cu ale sale două Protocoale adiționale, face parte din Carta internațională a drepturilor omului, alături de Pactul internațional pentru drepturile economice, sociale și culturale și de Declarația universală a drepturilor omului⁵.

2 <https://rm.coe.int/16805e35bf>.

3 *Travaux préparatoires* cu privire la Articolul 15 (document DH (56) 4, p. 10 din, și Appendix I.

4 Adoptat și disponibil pentru semnare, ratificare și aderare prin Rezoluția Adunării Generale ONU 2200A (XXI) din 16.12.1966, intrat în vigoare la 23.03.1976, în conformitate cu art. 49.

5 Fact Sheet No.2 (Rev.1), The International Bill of Human Rights.

Articolul 15 Cedo se bazează pe o prezumție, că interesul public pentru prezervarea „vieții națiunii” ar trebui să aibă prioritate față de protejarea tuturor altor drepturi (în afară de câteva drepturi inderogabile), ori de câte ori este „amenințată” de „război sau de alt pericol public”.⁶

Potrivit art. 15 din Cedo, cu denumirea marginală „Derogare în caz de stare de urgență”:

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice Înalță Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.

3. Orice Înalță Parte Contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe Secretarul General al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou deplin aplicabile.

Articolul 15 Cedo se compune din trei părți:

- § 1 definește circumstanțele în care statele contractante pot deroga, în mod valabil, de la obligațiile care le revin în baza Convenției („[î]n caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii”). De asemenea, limitează măsurile pe care le pot lua în cadrul oricărei derogări („în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional”).

- § 2 protejează anumite drepturi fundamentale din Convenție împotriva oricărei derogări, respectiv: *dreptul la viață*, prevăzut de art. 2 Cedo (inderogabil, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război); *interzicerea torturii*, drept prevăzut de art. 3 Cedo; *interzicerea sclaviei și a muncii forțate*, în sensul interdicției de a ține pe cineva în sclavie sau în condiții de aservire (art. 4 paragraful 1 Cedo); și respectarea principiului „nicio pedeapsă fără lege”, prevăzut de art. 7 Cedo.

- § 3 stabilește măsurile procedurale pe care orice stat care derogă trebuie să le respecte (obligația de a informa pe deplin Secretarul General al Consiliului Europei, privitor la măsurile adoptate și la rațiunile determinante, cât și obligația de a informa data la care aplicarea măsurilor a luat sfârșit, iar dispozițiile Convenției redevin aplicabile).

Derogarea nu se interpretează automat în sensul că respectivul stat nu poate garanta drepturile prevăzute în Convenție. În practică, statele care notifică derogarea declară că măsurile luate „pot” implica o derogare de la Convenție. Din acest motiv, în cazul în care un reclamant susține că drepturile sale din Convenție au fost încălcate într-o perioadă în care era declarată o derogare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului va examina mai întâi dacă măsurile luate *pot fi justificate* în temeiul articolelor de fond ale Convenției; numai dacă nu se poate justifica, Curtea va continua să stabilească dacă derogarea era

6 Greer, Steven – *The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge University Press, New York, 2006, p. 244.

valabilă (de exemplu, *A. și alții v. Regatul Unit*, § 161; *Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 15).⁷

2.1 Ipoteze în care un stat poate deroga de la Cedo (art. 15 paragraful 1 din Convenție)

În contextul art. 15 § 1 Cedo, se conturează trei condiții de valabilitate a derogării:

- derogarea să aibă loc în caz de război sau de alt pericol public, care amenință viața națiunii;
- măsurile luate în aceste situații să fie proporționale, să nu depășească ceea ce este strict necesar în contextul dat;
- măsurile să nu contravină altor obligații ale Statului, ce derivă din dreptul internațional.

2.1.1 Război sau alt pericol public ce amenință viața națiunii

Până în prezent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu a fost chemată să definească noțiunea de „război”, însă, orice violență substanțială sau tulburări (care nu reprezintă efectiv un război) ar putea intra în sfera de aplicare a „pericolului public ce amenință viața națiunii”.⁸

Sensul normal și cutumiar al „pericolului public ce amenință viața națiunii” este clar și se referă, așa cum s-a pronunțat și CEDO în cazul *Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 28, la „o situație excepțională de criză sau de urgență, care afectează întreaga populație și constituie o amenințare la adresa vieții organizate a comunității din care este compus Statul”.

Pericolul ar trebui să fie *real* sau *iminent*, însă și o criză care privește doar o anumită regiune a statului poate echivala cu o urgență publică care amenință „viața națiunii” (de exemplu, derogările privind Irlanda de Nord în *Irlanda v. Regatul Unit*, § 205 și derogările privind sud-estul Turciei în *Aksoy v. Turcia*, § 70).

Criza sau pericolul ar trebui să fie *excepționale*, în sensul în care măsurile sau restricțiile firești admise de CEDO în vederea păstrării siguranței, sănătății și a ordinii publice ar fi vădit inadecvate (*Danemarca, Norvegia, Suedia și Olanda v. Grecia* („Cazul grec”), Raportul Comisiei, § 153).

Din jurisprudența CEDO nu reiese că situația de urgență ar trebui să fie în mod necesar temporară. Această situație de „urgență publică” în sensul articolului 15 Cedo este posibil să persiste pe o perioadă mai lungă, chiar și pe mai mulți ani (spre exemplu, în situația Irlandei de Nord, în cazul *Irlanda v. Regatul Unit, Brannigan și McBride v. Regatul Unit, Marshall v. Regatul Unit*; și situația de securitate în vigoare în urma atacurilor al-Qaeda din Statele Unite: *A. și alții v. Regatul Unit*, § 178). Este posibil ca, din acest motiv, Georgia să fi ales să prelungească perioada derogării de la CEDO (declarată la 23.03.2020) până la 01.01.2022⁹.

⁷ Într-un caz în care a existat o derogare, Curtea a refuzat să evalueze dacă situația reclamată era acoperită de o derogare valabilă, pe motiv că părțile nu au solicitat acest lucru (*Khlebik v. Ucraina*, § 82).

⁸ „*Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights, Derogation in time of emergency*”, Actualizat la 31.12.2019, Consiliul European, p. 6.

⁹ Vezi Notification JJ9254C Tr./005-280 - 30.06.2021.

În general, aprecierea existenței unei situații excepționale este deferită autorităților naționale. Sistemul a fost creat în această manieră de la bun început, astfel cum rezultă și din Lucrările pregătitoare ale Convenției, pe considerentul că „există un avantaj în a lăsa soluționarea unor probleme de procesele naturale ale evoluției politice, mai degrabă decât prin interpretarea juridică a textelor scrise”.¹⁰ În cazul *Irlanda v. Regatul Unit* (§ 207), CEDO a statuat că „îi revine, în primul rând, fiecărui Stat Contractant, căruia îi incumbă responsabilitatea pentru «viața [națiunii] sale», să determine dacă viața este amenințată de un «pericol public»”.

Convenția nu prevede nicio cerință explicită ca declarațiile de derogare să fie supuse unei forme de control intern eficient și nici CEDO nu a fost chemată, până în prezent, să se pronunțe asupra acestui aspect. Cu toate acestea, cerința „se desprinde cu ușurință”, cum a subliniat Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei¹¹. Potrivit Comisarului, *controlul intern efectiv* din partea legislativului și a sistemului judiciar reprezintă „garanții esențiale împotriva posibilității unei evaluări arbitrare din partea executivului și a implementării ulterioare a unor măsuri disproporționate”.¹² Simpla aprobare parlamentară nu este suficientă, deoarece „eficacitatea controlului parlamentar al derogărilor depinde în mare măsură de accesul a cel puțin unora dintre membrii săi la informațiile pe care se bazează decizia de derogare”.¹³

Dat fiind contactul nemijlocit și continuu cu nevoile situației, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai competente decât instanțele internaționale să aprecieze atât prezența unui pericol, cât și natura și sfera derogărilor necesare pentru a îl evita. În consecință, în această chestiune ar trebui lăsată o *marjă largă de apreciere* autorităților naționale. În plus, tocmai datorită faptului că CEDO pornește de la premisa existenței unor controale interne, sub forma unui control parlamentar *ex ante* și a unei revizuirii judiciare *ex post*, autoritățile au o plajă largă de apreciere cu privire la derogări. Acesta este, „într-adevăr, esența principiului subsidiarității protecției drepturilor Convenției”.¹⁴

Cu toate acestea, Curtea a accentuat că statele nu se bucură de o discreție nelimitată în acest sens. Marja de apreciere internă este însoțită de supravegherea europeană (*Hasan Altan v. Turcia*, § 91; *Şahin Alpay v. Turcia*, § 75; *Brannigan și McBride v. Regatul Marii Britanii*, § 43).

Terorismul din Irlanda de Nord a îndeplinit standardul unei situații de pericol public, deoarece timp de mai mulți ani, a reprezentat un „pericol deosebit de îndelungat și acut pentru integritatea teritorială a Regatului Unit, instituțiile celor șase județe [din Irlanda de Nord] și viața locuitorilor provinciei” (*ibid.*, §§ 205 și 212; *Brannigan și McBride v. Regatul Marii Britanii*, § 48; *Marshall v. Regatul Marii Britanii* (dec.)).

10 „Convention de Sauvegarde des Droits de L’homme et des Libertés Fondamentales, Recueil des Travaux Preparatoires du Protocole N° 2 à la Convention attribuant à la Cour européenne des Droits de l’homme la compétence de donner des avis consultatifs”, Strasbourg 1966, Consiliul Europei,

11 „Opinion of the Commissioner for Human Rights, Mr Alvaro Gil-Robles, on certain aspects of the United Kingdom 2001 derogation from Article 5 par. 1 of the European Convention on Human Rights”, CommDH (2002)7, § 5.

12 *Idem*, § 8.

13 *Idem*, § 12.

14 *Idem*, § 9.

La fel s-a întâmplat și cu activitatea teroristă PKK în sud-estul Turciei (*Aksoy v. Turcia*, § 70) și amenințarea iminentă a unor atacuri teroriste grave în Regatul Unit, după 11 septembrie 2001 (*A. și alții v. Regatul Marii Britanii* [Grand Chamber (GC)], § 181), și tentativa de lovitură de stat militară din Turcia în 2016 (*Alparslan Altan v. Turcia*, §§ 73-74; *Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, §§ 91- 93; *Şahin Alpay v. Turcia*, §§ 75-77).

Cerința iminenței nu este totuși interpretată atât de restrâns încât să impună unui stat să aștepte ca dezastrul să devină actual înainte de a lua măsuri pentru a face față acestuia (*A. și alții v. Regatul Marii Britanii* [GC], § 177).

Deși, în general, abordarea Curții este de a deferi autorităților naționale aprecierea asupra stării de pericol, aceasta nu este nelimitată; de exemplu, în „Cazul grecesc” (Raportul Comisiei, §§ 159-165 și 207), cazul introdus împotriva Greciei ca răspuns la lovitura de stat a coloneilor din 1967, Comisia a constatat că, în urma probelor aduse în fața ei, nu exista nicio situație de urgență publică care să justifice derogarea făcută. Trebuie menționat că existența unei „urgențe publice” nu a fost contestată în cazurile menționate mai sus referitoare la situația din Irlanda de Nord și Turcia de sud-est, în timp ce aceasta a fost clar contestată în „Cazul grecesc” în ceea ce privește tentativa de derogare a guvernului militar din Grecia.

Întrucât scopul articolului 15 este de a permite statelor să ia măsuri derogatorii pentru a-și proteja populațiile de riscurile viitoare, existența amenințării la adresa vieții națiunii trebuie evaluată în primul rând cu referire la acele fapte care erau cunoscute la momentul derogării. Cu toate acestea, Curtea poate lua în considerare informațiile care apar ulterior (*A. și alții v. Regatul Marii Britanii* [GC], § 177).

Cu toate acestea, dacă se iau măsuri în afara teritoriului căruia i se aplică derogarea, derogarea nu se va aplica și guvernul în cauză nu se va putea baza pe aceasta pentru a justifica măsurile adoptate (*Sakik și alții v. Turcia*, § 39; *Sadak v. Turcia*, §§ 56; *Yurttas v. Turcia*, § 58).

Deși au existat mai multe cazuri de State Contractante care acționează militar în afara propriului teritoriu, de la ratificarea Convenției până astăzi niciun stat nu a derogat vreodată în baza articolului 15 din Cedo cu privire la aceste activități (*Hassan v. Regatul Unit* [GC], § 101).

2.1.2 „în măsura strictă în care situația o cere”

Curtea a statuat că limitele puterilor sale de control sunt „deosebit de evidente” în ceea ce privește articolul 15 (*Irlanda v. Regatul Unit*, § 207).

Cu toate acestea, Statele nu se bucură de o discreție absolută în acest sens. Curtea are competența să se pronunțe dacă statele au trecut dincolo de „măsura strict solicitată de exigențele” crizei (*ibidem*). Pentru a evalua dacă măsurile luate au fost „strict impuse de exigențele situației și în concordanță cu celelalte obligații prevăzute de dreptul internațional”, Curtea examinează plângerile pe fond (*Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, § 94; *Şahin Alpay v. Turcia*, § 78).

După cum a clarificat Curtea, existența unui „pericol public care amenință viața națiunii” nu trebuie să servească drept pretext pentru limitarea libertății dezbaterii politice.

Chiar și într-o stare de urgență, țările trebuie să aibă în vedere faptul că, indiferent de tipul măsurilor aplicate, acestea ar trebui să vizeze protejarea rânduiri democratice de amenințările cu care aceasta se confruntă și ar trebui depuse toate eforturile pentru a ocroti valorile unei societăți democratice, cum ar fi pluralismul, toleranța și mentalitatea deschisă (*Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, § 210; *Şahin Alpay v. Turcia*, § 180).

Pentru a stabili dacă un stat a depășit ceea ce este strict necesar, Curtea va ține cont de criteriile cum ar fi natura drepturilor atinse de derogare, circumstanțele care duc la situația de urgență și durata situației de urgență (*Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, § 43; *A. și alții v. Regatul Unit* [GC], § 173).

Aceasta implică examinarea de către Curte a unor aspecte precum¹⁵:

- dacă legile obișnuite ar fi fost suficiente pentru a răspunde pericolului cauzat de urgența publică (*Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 36; *Irlanda v. Regatul Unit*, § 212);
- dacă măsurile reprezintă într-adevăr un răspuns la o situație de urgență (*Alparslan Altan v. Turcia*, § 118; *Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, § 51);
- dacă măsurile au fost folosite în scopul pentru care au fost adoptate (*Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 38);
- dacă derogarea are un domeniu de aplicare limitat la scopul și motivele invocate în sprijinul acesteia (*Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, § 66);
- dacă necesitatea derogării a fost evaluată permanent (*ibidem*, § 54);
- orice atenuare a măsurilor impuse (*Irlanda v. Regatul Unit*, § 220);
- dacă măsurile au fost supuse unor măsuri de protecție împotriva abuzului (*ibidem*, §§ 216-219; *Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 37; *Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, §§ 61-65; *Aksoy v. Turcia*, §§ 79-84);
- importanța dreptului apărut și scopul mai larg al controlului judiciar asupra interferențelor cu acel drept (*ibidem*, § 76);
- dacă controlul judiciar asupra măsurilor era posibil în practică (*ibid.*, § 78; *2 Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, § 59);
- proporționalitatea măsurilor și dacă acestea au implicat vreo discriminare nejustificată (*A. și alții v. Regatul Unit* [GC], § 190);
- dacă măsura a fost „legală” și a fost efectuată „în conformitate cu o procedură prevăzută de lege” (*Alparslan Altan v. Turcia*, §§ 117-119; *Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, §§ 140 și 213; *Şahin Alpay v. Turcia*, §§ 119 și 183);
- dacă sunt îndeplinite cerințele minime ale articolului 5 § 1 (c) din Convenție cu privire la „caracterul rezonabil” al unei suspiciuni care justifică detenția unei persoane (*Alparslan Altan v. Turcia*, §§ 147-149); și
- punctele de vedere ale oricăror instanțe naționale care au examinat problema (*Alparslan Altan v. Turcia*, § 146; *Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, §§ 93 și 140; *Şahin Alpay v. Turcia*, §§ 77 și 119). În cazul în care cea mai înaltă instanță internă dintr-un Stat Contractant a ajuns la concluzia că măsurile nu au fost strict necesare, Curtea va avea temei să ajungă la o concluzie contrară numai dacă este convinsă că instanța națională a interpretat sau a aplicat greșit articolul 15 sau jurisprudența

15 „Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights, Derogation in time of emergency”, Actualizat la 31.12.2019, Consiliul Europei, § 21, pp. 8-9.

Curții cu privire la respectivul articol, sau a ajuns la o concluzie care era în mod vădit nerezonabilă (*A. și alții v. Regatul Unit*, § 174).

În mod normal, acești factori nu vor fi evaluați retrospectiv, ci pe baza „condițiilor și circumstanțelor care au existat atunci când [măsurile] au fost inițial luate și ulterior aplicate” (*Irlanda v. Regatul Unit*, § 214). Cu toate acestea, se poate întâmpla ca, la fel ca și în cazul evaluării existenței unui pericol public, Curtea să ia în considerare informații care apar ulterior (*A. și alții v. Regatul Unit*, § 177, unde Curtea a luat act de bombardamentele și tentativele de bombardare din Londra în iulie 2005, care au avut loc, așadar, după ani de la notificarea derogării în 2001).

2.1.3 Condiția ca măsurile luate să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional

Comisia și Curtea au pornit de la premisa că interpretarea și aplicarea Convenției sunt o chestiune de drept internațional.¹⁶

În cazul *Golder*¹⁷, atât Comisia, cât și Curtea s-au întemeiat pe regulile de interpretare stabilite în Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor. Acestea au fost considerate „ca o expresie a dreptului cutumiar și a principiilor generale recunoscute de națiuni”. În cazul *De Becker*¹⁸, Comisia s-a referit la obligația Înaltelor Părți Contractante în temeiul Convenției de a se asigura că dreptul intern este compatibil cu Convenția „în conformitate cu principiile generale ale dreptului internațional, confirmate de spiritul Convenției, precum și prin lucrările pregătitoare.”

Curtea va analiza din oficiu conformitatea măsurilor cu obligațiile ce derivă din dreptul internațional (*Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 40), chiar dacă doar pentru a constata inexistența vreunei contradicții.

În *Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, Curtea a examinat susținerea reclamanților conform căreia proclamarea oficială era o cerință pentru o derogare valabilă în temeiul articolului 4 din Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice (art. 4 § 1 din PIDCP prevăzând că: „În cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în prezentul Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, sau origine socială”).

Reclamanții susțineau că absența unei astfel de proclamații implică faptul că Derogarea Regatului Unit nu era în concordanță cu obligațiile care îi revin în temeiul dreptului internațional. Curtea a respins această susținere. Acesta a constatat că nu era rolul său să caute să definească în mod autoritar sensul termenilor „proclamat oficial” în articolul 4 din PIDCP. Cu toate acestea, a trebuit să examineze dacă există vreo bază

16 Loucaides, Loukis, G. – *The European Convention on Human Rights, Collected Essays*, Martinus Nijhoff Publishers, Nijhoff Law Specials, Vol. 70, Leiden – Boston, 2007; p. 6 – 11.

17 ECtHR, Series A no. 28, § 31 și urm.

18 Application no. 214/56, Dec. 9.6.58, Yearbook 2, p. 234.

plauzibilă pentru susținerea solicitanților. CEDO a constatat că declarația ministrului de interne adresată Camerei Comunelor cu privire la derogare este „în concordanță cu noțiunea de proclamație oficială”.

În *Marshall v. Regatul Unit*, reclamantul s-a întemeiat pe observația Comitetului ONU pentru Drepturile Omului conform căreia dispozițiile de urgență din Irlanda de Nord erau „excesive” și că retragerea derogării făcute în temeiul articolului 4 din PIDCP ar trebui să fie avută în vedere. Curtea a declarat că nu a găsit nimic în aceste trimiteri care să sugereze că guvernul trebuie considerat că încalcă obligațiile care îi revin în temeiul PIDCP, menținându-și derogarea după 1995. Din acest motiv, reclamantul nu a putut susține că menținerea în vigoare a derogării a fost incompatibilă cu obligațiile autorităților ce derivă din dreptul internațional.

În *Hassan v. Regatul Unit*, CEDO a trebuit să hotărască dacă, în absența unei derogări într-un context de conflict internațional, Curtea ar putea totuși să reinterpreteze o dispoziție a Convenției în conformitate cu principiile dreptului internațional (umanitar). Curtea a răspuns afirmativ, acceptând că, deși internarea nu era un motiv permis pentru privarea de libertate în conformitate cu textul articolului 5, Părții Contractante nu i se impunea să deroge de la obligațiile sale prevăzute la articolul 5 pentru a permite internarea prizonierilor de război și a civililor, care prezintă o amenințare la adresa securității într-un context conflictual, deoarece acel articol ar putea fi interpretat și aplicat în conformitate cu principiile dreptului internațional umanitar (și anume A Treia și A Patra Convenție de la Geneva).

2.2 Drepturi inderogabile (art. 15 paragraful 2 din Convenție)

Articolul 15 § 2 protejează anumite drepturi de la derogare, respectiv:

- Articolul 2 (dreptul la viață), cu excepția cazurilor în care sunt decese rezultate din acte de război legale;
- Articolul 3 (interzicerea torturii și a altor forme de rele tratamente);
- Articolul 4 § 1 (interzicerea sclaviei sau a servituții); și
- articolul 7 (nicio pedeapsă fără lege).

Trei dintre protocoalele suplimentare la Convenție conțin, de asemenea, clauze care interzic derogarea de la anumite drepturi conținute în acestea. Acestea se regăsesc în art. 3 din Protocolul nr. 6 (abolirea pedepsei cu moartea în timp de pace și limitarea pedepsei cu moartea în timp de război), art. 4 § 3 din Protocolul nr. 7 (doar principiul *ne bis in idem*, așa cum este prevăzut la articolul 4 din acel protocol) și art. 2 din Protocolul nr. 13 (abolirea completă a pedepsei cu moartea).

Efectul articolului 15 § 2 (și al clauzelor de derogare corespunzătoare din Protocoalele nr. 6, 7 și 13) este că drepturile la care se referă continuă să se aplice în orice moment de război sau pericol public, indiferent de orice derogare făcută de către un Stat Contractant.

În ceea ce privește articolele 2 și 7 din Convenție, excepțiile deja cuprinse vor continua să se aplice.

Astfel, în ceea ce privește articolul 2, orice lipsire de viață nu va contraveni articolului dacă rezultă din utilizarea forței care este absolut necesară în circumstanțele prevăzute la

articolul 2 § 2 lit. (a)-(c) (apărarea oricărei persoane împotriva violenței nelegale, pentru a efectua o arestare legală sau pentru a preveni evadarea unei persoane reținute în mod legal, măsuri luate în mod legal pentru a înăbuși o revoltă sau o insurecție). Articolul 15 § 2 adaugă excepția suplimentară conform căreia dreptul la viață nu va fi încălcat dacă moartea rezultă dintr-un act licit de război.

De asemenea, în ceea ce privește articolul 7, interdicția de a pedepsi fără lege este supusă dispozițiilor articolului 7 § 2, și anume că articolul nu aduce atingere procesului și pedepsei oricărei persoane pentru orice faptă sau omisiune care, la data săvârșirii, a fost criminală conform principiilor generale ale dreptului, recunoscute de „națiunile civilizate”.

Declarând că unele drepturi nu pot fi niciodată supuse derogării, articolul 15 implică o ierarhie a drepturilor. Invocând articolul 15 alineatul (2) din Cedo, se sugerează adesea că drepturile inderogabile sunt „sacrosante și că formează un nucleu dur (*noyau dur*) în universul mai larg al drepturilor fundamentale ale omului”¹⁹. În acest sens, Curtea a indicat neretroactivitatea urmării penale, consacrată la articolul 7 („Nu este permisă nicio derogare de la această dispoziție, chiar și în caz de pericol public care amenință viața națiunii”²⁰), pentru a sublinia importanța acesteia. Aceasta a menționat același punct cu privire la interzicerea torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante, menționând interdicția derogării ca dovadă că „spre deosebire de majoritatea clauzelor de fond ale Convenției și ale Protocoalelor nr. 1 și 4, Articolul 3 nu prevede excepții și nici o derogare de la acesta nu este permisă în temeiul articolului 15 § 2, în ciuda existenței unui pericol public care amenință viața națiunii”.

Statutul inderogabil al anumitor drepturi este, de asemenea, oferit ca dovadă a poziției lor ca norme de drept internațional cutumiar și chiar ca norme peremptorii (*jus cogens*). O normă de *jus cogens* este definită în Convenția de la Viena cu privire la dreptul Tratatelor ca o „normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei drept normă de la care nu este permisă nici o derogare și care nu poate fi modificată decât printr-o nouă normă a dreptului internațional general, având același caracter”.²¹

Comitetul ONU pentru drepturile omului a menționat că unele drepturi inderogabile, în special interdicția de tortură și privare arbitrară de viață, sunt într-adevăr cuprinse în categoria *jus cogens*²². Cu toate acestea, se impune precauție în echivalarea noțiunilor de „drepturi inderogabile” și „norme de *jus cogens*”, iar statutul unei norme de a fi inderogabilă nu atrage automat după sine și calificarea acesteia drept *jus cogens*²³.

19 Schabas, William A. – *The European Convention on Human Rights – A Commentary*, Oxford University Press, New York, 2015, p. 592.

20 *K. v. Germany*, no. 61827/09, § 88, 7 June 2012; *G. v. Germany*, no. 65210/09, § 79, 7 June 2012; *Jendrowiak v. Germany*, no. 30060/04, § 48, 14 April 2011; *O.H. v. Germany*, no. 4646/08, § 107, 24 November 2011 – în Schabas, William A. – *op. cit.*, p. 592.

21 Convenția de la Viena cu privire la dreptul Tratatelor, 1969, art. 53 - Tratatate în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general (*jus cogens*).

22 General Comment 23, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.6, § 10.

23 General Comment 29, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, § 11.

2.3 Cerințe legate de notificarea derogării (art. 15 paragraful 3 din Convenție)

Scopul principal al informării Secretarului General este ca derogarea să devină publică. Totodată, Convenția este un sistem de executare colectivă și, prin intermediul Secretarului General, celelalte State Contractante sunt informate cu privire la derogare: prin Rezoluția 56 (16) a Comitetului Miniștrilor, orice informație transmisă Secretarului General în conformitate cu articolul 15 § 3 trebuie să fie comunicată de acesta cât mai curând posibil celorlalte State Contractante (*Grecia v. Regatul Unit*, Raportul Comisiei, § 158).

În lipsa unei notificări oficiale și publice de derogare, articolul 15 nu se aplică măsurilor luate de statul pârât (*Cipru v. Turcia*, Raportul Comisiei din 4 octombrie 1983, §§ 66-68). Concluzia Comisiei în cazul *Cipru împotriva Turciei* (raportul Comisiei din 10 iulie 1976, § 527) a fost că „articolul 15 impune anumite acte oficiale și publice de derogare, cum ar fi declararea legii marțiale sau a stării de urgență și că, în cazul în care nicio astfel de stare nu a fost proclamată de Înalta Parte Contractantă în cauză, deși nu a fost împiedicată să facă acest lucru, articolul 15 nu se poate aplica”.

Cerința de a notifica Secretarul General cu privire la măsurile luate și motivele luării acestora este îndeplinită, de obicei, prin scrierea unei scrisori și atașarea copiilor textelor legale în temeiul cărora vor fi luate măsurile de urgență, cu o explicație a scopului acestora (*Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 47). Dacă nu sunt furnizate copii ale tuturor măsurilor relevante, cerința nu va fi îndeplinită („*Cazul grecesc*”, Raportul Comisiei, § 81 (1) și (2)).

Astfel, în *Cazul grecesc*²⁴, Raportul Comisiei a concluzionat că Guvernul pârât nu a îndeplinit întru totul cerințele Articolului 15 § 3, întrucât:

- „(1) nu a comunicat Secretarului General al Consiliului Europei textele mai multor măsuri legislative și, în special, ale noii Constituții din 1968;
- (2) nu a furnizat Secretarului General informații complete despre măsurile administrative, în special în ceea ce privește reținerea persoanelor fără ordin judecătoresc;
- (3) nu a comunicat Secretarului General motivele măsurilor derogării până la 19 septembrie 1967, adică la mai mult de patru luni de la prima lor adoptare.”

În speța *Grecia v. Regatul Unit*, Comisia a observat că, din formularea articolului 15 § 3, era clar că notificarea nu trebuia făcută înainte de introducerea măsurii în cauză, dar și că formularea acestei dispoziții nu oferă îndrumări nici cu privire la termenul în care trebuie făcută notificarea, nici cu privire la volumul informațiilor care trebuie furnizate Secretarului General. Comisia a considerat că revine statului în cauză să notifice măsurile fără nici o întârziere inevitabilă, împreună cu suficiente informații cu privire la acestea, pentru a permite celorlalte Înalte Părți Contractante să aprecieze natura și amploarea derogării pe care o presupuneau măsurile. În acest caz, perioada de trei luni între luarea măsurii derogatorii și notificarea acesteia fusese prea lungă și nu putea fi justificată prin întârzieri administrative rezultate din presupusa urgență. Același lucru a fost valabil și pentru notificarea anumitor măsuri la patru luni după ce au fost luate în „*Cazul grecesc*”

²⁴ *Danemarca, Norvegia, Suedia și Olanda v. Grecia* (“*Cazul grec*”), nos. 3321/67 and 3 others, Commission report of 5 November 1969, Yearbook 12, § 81.

(raportul Comisiei, § 81 (3)). În schimb, în cazul *Lawless v. Irlanda* (nr. 3), § 47, Curtea a constatat că notificarea la douăsprezece zile de la intrarea în vigoare a măsurilor a fost suficientă.

Problema dacă o notificare a unui stat respectă cerințele formale prevăzute la articolul 15 § 3 va fi examinată de către Curte *motu proprio* chiar dacă nu a fost contestată de niciuna dintre celelalte părți (*Aksoy v. Turcia*, §§ 85 -86).

Cerința formală prevăzută la articolul 15 § 3 obligă Statele Contractante să îl informeze continuu pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile adoptate prin derogarea de la Convenție și la considerentele acestora (*Mehmet Hasan Altan v. Turcia*, § 89; *Şahin Alpay v. Turcia*, § 73).

Curtea a constatat, de asemenea, că articolul 15 § 3 implică o cerință de revizuire permanentă a necesității măsurilor de urgență, iar procesul de reevaluare este implicit noțiunii de proporționalitate (*Brannigan și McBride v. Regatul Unit*, § 54).

În final, atunci când derogarea este retrasă (în conformitate cu ultima teză a articolului 15 § 3), în orice caz referitor la măsurile luate după retragerea derogării, Curtea va analiza speța prin prisma faptului că articolele relevante din Convenție, pentru care s-au făcut plângeri, sunt pe deplin aplicabile. Totuși, acest lucru nu exclude luarea în considerare corespunzătoare a circumstanțelor istorice ale cazului. Este de competența Curții „să stabilească semnificația care trebuie acordată acestor circumstanțe și să verifice dacă [...] echilibrul realizat a respectat dispozițiile aplicabile ale Articolului relevant, în lumina formulării sale specifice și a obiectului și scopului general al articolului” (*Brogan și alții v. Regatul Unit*, § 48, cu privire la articolul 5).

3. Cine și cum a invocat derogarea prevăzută de art. 15 Cedo?

Derogările de la Cedo nu sunt nici o noutate și nici o raritate. În trecut, unele state²⁵ europene au notificat derogarea de la Cedo, însă doar pentru acte de terorism și lovituri de stat. Cu toate acestea, situația de față este una deosebită, în primul rând, datorită numărului de state care au recurs la această măsură într-un interval de timp scurt și naturii fără precedent a „pericolului public” pe care statele membre au invocat-o, cât și datorită faptului că doar unele Înalte Părți Contractante au recurs la mecanismul de derogare, deși în toate țările membre s-au impus măsuri de urgență similare, toate statele fiind confruntate cu un număr semnificativ de cazuri COVID-19.

În literatura de specialitate²⁶, s-a subliniat faptul că toate statele care au procedat la derogare sunt țări ex-comuniste, fie ca parte a URSS, fie ca membri ai Consiliului pentru asistență economică reciprocă (cu excepția San Marino). Aceste state au o abordare istorică diferită a drepturilor omului ca atare, în care colectivul a prevalat asupra individului și au un „cazier” bogat de sancțiuni aplicate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru

25 Grecia, Irlanda, Regatul Unit, Ucraina, Turcia

26 Danileț, Cristi – „România a derogat de la Cedo. Oare chiar trebuia?”, 22.03.2020 - <https://www.juridice.ro/677004/romania-a-derogat-de-la-cedo-oare-chiar-trebuia.html>; Zghibarta, Patricia – „The Whos, the Whats, and the Whys of the Derogations from the ECHR amid COVID-19”, April 11, 2020 - <https://www.ejiltalk.org/the-whos-the-whats-and-the-whys-of-the-derogations-from-the-echr-amid-covid-19/>.

numeroasele și variatele încălcări ale Cedo.

Motivația statelor care au recurs la derogare nu este unică, în mod sigur. Pe de-o parte, ele sunt privite ca țări fragile din punct de vedere al conceptului de stat de drept, iar derogarea poate fi înțeleasă ca „o demonstrație de bună credință, în momentele în care resursele extrem de limitate trebuie să fie cuplate cu măsuri mai restrictive pentru a face față presiunii copleșitoare exercitate de pandemie pe diverse industrii și sectoare sau ca o încercare de a se „proteja” de potențialele procese intentate împotriva lor la Curte”²⁷.

Dispozițiile Cedo afectate de derogări variază de la un stat la altul.

*Letonia*²⁸ și *Macedonia de Nord*²⁹ au derogat de la obligațiile care le revin în conformitate cu:

- articolul 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie);
- articolul 11 (Libertatea de întrunire și asociere) din CEDO;
- articolul 2 din Protocolul adițional Cedo (Dreptul la instruire); și
- articolul 2 din Protocolul nr. 4 (Libertatea de circulație).

Ulterior, la 10.06.2020, *Letonia* a înțeles să retragă derogarea formulată inițial. Cu toate acestea, în privința art. 11 Cedo, *Letonia* a formulat alte două derogări, ultima fiind retrasă la data de 15.11.2021³⁰.

În Notificarea sa inițială³¹, retrasă la 20.05.2020, *Republica Moldova* a făcut referire la:

- articolul 11 (Libertatea de întrunire și asociere) din Cedo;
- articolul 2 din Protocolul adițional (Dreptul la instruire); și la
- articolul 2 din Protocolul nr. 4 (Libertatea de circulație).

Ulterior, la 02.04.2021, *Republica Moldova* a mai înregistrat o derogare³², cu privire la „anumite prevederi ale Convenției și ale Protoacoalelor sale, în special, articolul 11 din Convenție, articolul 2 din primul Protocol și articolul 2 din Protocolul nr. 4”. După retragerea celei de-a doua derogări, la 03.11.2021 a fost notificată și o a treia derogare, privind „anumite prevederi ale Convenției și ale Protoacoalelor sale, inclusiv articolul 10 din Convenție”.

*Estonia*³³ a menționat că măsurile pe care le va lua în timpul stării de urgență pot implica un derogare de la anumite obligații în conformitate cu:

- articolul 5 (Dreptul la libertate și securitate) din Cedo;
- articolul 6 (Dreptul la un proces echitabil) din Cedo;
- articolul 11 (Libertatea de întrunire și asociere) din Cedo;
- articolul 2 din Protocolul adițional (Dreptul la instruire); și la
- articolul 2 din Protocolul nr. 4 (Libertatea de circulație).

27 Zghibarta, Patricia – *op. cit.*

28 Notification - JJ9012C Tr./005-225; Notification - JJ9028C Tr./005-237.

29 Notification - JJ9021C Tr./005-232 ; Notification - JJ9038C Tr./005-243; Notification - JJ9054C Tr./005-254; Notification - JJ9060C Tr./005-256; Notification - JJ9067C Tr./005-260.

30 Notificările nr. JJ9157C Tr./005-272 din 31.12.2020 și JJ9288C Tr./005-281 din 21.10.2021.

31 Notification - JJ9016C Tr./005-228.

32 Notification - JJ9209C Tr./005-275.

33 Notification - JJ9017C Tr./005-229 .

*Georgia*³⁴ (aflată în continuare în stare de urgență și sub imperiul derogării, până la 01.01.2022) a indicat următoarele derogări:

- articolul 5 (Dreptul la libertate și securitate);
- articolul 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie);
- articolul 11 (Libertatea de întrunire și asociere) din Cedo;
- articolele 1 (Protecția proprietății) și 2 (Dreptul la instruire) din Protocolul adițional; și
- articolul 2 din Protocolul nr. 4 (Libertatea de circulație).

*Albania*³⁵ a informat despre derogări de la obligațiile prevăzute la:

- articolul 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie);
- articolul 11 (Libertatea de întrunire și asociere) din Convenție;
- articolele 1 (Protecția proprietății) și 2 (Dreptul la instruire) din Protocolul adițional; și
- articolul 2 din Protocolul nr. 4 (Libertatea de circulație).

Este de notat faptul că România³⁶, Armenia³⁷, Serbia³⁸ și San Marino³⁹ nu au menționat expres, în *Nota verbală*, articolele afectate de derogarea lor.

*Notificarea română*⁴⁰ menționează în art. 2 din Decretul prezidențial anexat restricții privind următoarele drepturi:

- a) libertatea de circulație;
- b) dreptul la viața intimă, familială și privată;
- c) inviolabilitatea locuinței;
- d) dreptul la educație;
- e) libertatea de întrunire;
- f) dreptul de proprietate privată;
- g) dreptul la grevă;
- h) libertatea economică.

Deși nu sunt enumerate expres, sunt afectate și libertatea de exprimare (art. 54 din Decret), dreptul la un proces echitabil (art. 41-47 din Decret) și libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

Aceste drepturi s-ar traduce în art. 6, 8, 9, 10 și 11 din Cedo, precum și art. 1 și 2 din Protocol, art. 2 din Protocolul nr. 4.

*Notificarea sârbă*⁴¹ nu are anexe care să indice Secretarului General și celorlalte Înalte Părți Contractante măsurile specifice adoptate până în prezent în timpul situației de

34 Notification - JJ9018C Tr./005-230; Notification - JJ9032C Tr./005-240; Notification - JJ9055C Tr./005-255.

35 Notification - JJ9020C Tr./005-231; Notification - JJ9044C Tr./005-246 .

36 Notification - JJ9014C Tr./005-226; Notification - JJ9022C Tr./005-233; Notification - JJ9027C Tr./005-236; Notification - JJ9031C Tr./005-239; Notification - JJ9035C Tr./005-242; Notification - JJ9039C Tr./005-244 ; Notification - JJ9045C Tr./005-247 ; Notification - JJ9050C Tr./005-250.

37 Notification - JJ9015C Tr./005-227 ; Notification - JJ9030C Tr./005-238 ; Notification - JJ9047C Tr./005-249 ; Notification - JJ9066C Tr./005-259 ; Notification - JJ9085C Tr./005-264 ; Notification - JJ9092C Tr./005-266.

38 Notification - JJ9025C Tr./005-234.

39 Notification - JJ9026C Tr./005-235 ; Notification - JJ9034C Tr./005-241 ; Notification - JJ9043C Tr./005-245 ; Notification - JJ9080C Tr./005-263.

40 Notification - JJ9014C Tr./005-226.

41 Notification - JJ9025C Tr./005-234

urgență și dispozițiile relevante ale Convenției. Deși se referă la site-ul web al Guvernului Republicii Serbia (<https://www.srbija.gov.rs>) și la cel dedicat Sistemului de Informare Legislativă (<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/fp/covid19>), unde sunt publicate toate actele normative, acestea au fost disponibile, până în prezent, numai în limba sârbă. *Nota verbală* lapidară nu a fost urmată de nicio actualizare sau informare suplimentară și nu au fost furnizate niciun fel de informații de monitorizare cu privire la noile măsuri adoptate de la depunerea notificării. La 12.10.2020⁴², Serbia a retras declarația de derogare, deși chiar în cuprinsul Notificării de renunțare se arată că starea de urgență fusese revocată încă din 06.05.2020, cu mai bine de 5 luni înainte.

*Armenia*⁴³ menționează în Hotărârea Guvernului Republicii Armenia nr. 298-N din 16 martie 2020, anexată *Notei verbale* din 20 martie 2020, limitarea următoarelor drepturi, pe perioada stării de urgență instituite:

- a) libertatea de circulație;
- b) dreptul de proprietate privată;
- c) libertatea de întrunire;
- d) dreptul la educație;
- e) libertatea economică;
- f) libertatea de exprimare.

Aceste drepturi se circumscriu în art. 8, 10 și 11 din Cedo, precum și art. 1 și 2 din Protocol, art. 2 din Protocolul nr. 4.

San Marino enumeră Decretele-lege adoptate pentru a reduce și controla răspândirea COVID-19, motivând necesitatea măsurilor de existența pandemiei, fără însă a detalia măsurile luate sau drepturile și libertățile afectate. Abia în a treia *Notă verbală*⁴⁴, prin care se aduce la cunoștință relaxarea măsurilor adoptate, se amintește că acestea ar fi vizat libertatea de circulație (art. 2 din Protocolul nr. 4) și libertatea de întrunire și asociere (art. 11 Cedo).

Celelalte 37 de state membre⁴⁵ nu au înțeles să deroge de la prevederile Convenției.

Sintetic, drepturile de la care statele au înțeles să deroge conform notificărilor transmise Secretarului General al Consiliului European sunt:

Tabelul 1: Drepturi de la care statele au derogat

Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Țara	Albania	Armenia	Estonia	Georgia	Letonia	Macedonia de Nord	Rep. Moldova	România	San Marino	Serbia
Art. 5 Cedo Dreptul la libertate și securitate			X	X						N/A

42 Notification - JJ9124C Tr./005-270

43 Notification - JJ9015C Tr./005-227

44 Notification - JJ9043C Tr./005-245

45 Andora, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Cipru, Croația, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Malta, Monaco, Muntenegru, Norvegia, Polonia, Portugalia, Regatul Unit, Republica Cehă, Rusia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Turcia, Țara Bascilor, Ucraina, Ungaria.

Art. 6 Cedo Dreptul la un proces echitabil			X							N/A
Art. 8 Cedo Dreptul la respectarea vieții private și de familie	X	X		X	X	X		X		N/A
Art. 10 Cedo Libertatea de exprimare		X					X*	X		N/A
Art. 11 Cedo Libertatea de întrunire și asociere	X	X	X		X	X	X	X	X	N/A
Art. 1 din Protocolul adițional Protecția proprietății	X	X		X				X		N/A
Art. 2 din Protocolul adițional Dreptul la instruire	X	X	X	X	X	X	X	X		N/A
Art. 2 din Protocolul nr. 4 Libertatea de circulație	X	X	X	X	X	X	X	X	X	N/A

* la 03.11.2021, prin Notificarea nr. JJ9289C Tr./005-282

4. În ce măsură notificările făcute de statele membre sunt conforme?

În Cazul *Lawless v. Irlanda* (nr. 1), Raportul Comisiei menționează că *nu există o formă prescrisă pentru notificare*.⁴⁶ Deși este utilă, menționarea articolelor specifice din Convenție nu este nici necesară, nici suficientă. Comisia a subliniat [§ 80] că sunt *necesare suficiente informații* care să permită Înaltei Părți Contractante și Comisiei „să aprecieze natura și amploarea derogării de la dispozițiile Convenției”, împreună cu cerința ca notificarea să fie făcută *fără întârziere și să conțină motivele* care au determinat statul să deroge de la obligațiile sale. Având în vedere acest lucru, limbajul vag folosit în unele notificări și lipsa de detalii suplimentare furnizate de Serbia, printre altele, este problematică.

Pe linia temporală, notificările au fost făcute în câteva zile de la adoptarea măsurilor, cu trei excepții:

- Macedonia de Nord, unde a existat o perioadă de două săptămâni între declararea stării de urgență și notificarea Secretarului General;

⁴⁶ *Lawless v. Irlanda*, nr. 332/57, Raportul Comisiei din 19 decembrie 1959 [§ 80].

- San Marino, unde perioada între primul decret-lege și notificarea derogării a fost de 40 de zile;
- Letonia – în cazul celor de-a doua derogări, notificată la 31.12.2020, la 52 de zile de la declararea stării de urgență (09.11.2020).

Tabelul 2: Termenul în care s-au efectuat notificările, raportat la data adoptării măsurilor

Nr.	Țara	Data instituirii măsurilor (declarării pericolului public)	Data notificării derogării Secretarului General al Consiliului Europei	Document (notificare)	Data notificării încetării derogării	Document (notificare)
1	Albania	24.03.2020	01.04.2020	JJ9020C Tr./005-231	25.06.2020	JJ9071C Tr./005-261
2	Armenia	16.03.2020	20.03.2020	JJ9015C Tr./005-227	16.09.2020	JJ9107C Tr./005-267
3	Estonia	12.03.2020	20.03.2020	JJ9017C Tr./005-229	18.05.2020	JJ9052C Tr./005-252
4	Georgia	21.03.2020	23.03.2020	JJ9018C Tr./005-230	Menține derogarea până la 01.01.2022 (conf. Notif. JJ9254C Tr./005-280 - 30.06.2021)	
		12.03.2020	16.03.2020	JJ9012C Tr./005-225	10.06.2020	JJ9063C Tr./005-258
5	Letonia	09.11.2020	31.12.2020	JJ9157C Tr./005-272	07.04.2021	JJ9210C Tr./005-276
		09.10.2021	21.10.2021	JJ9288C Tr./005-281	15.11.2021	JJ9291C Tr./005-283
6	Macedonia de Nord	18.03.2020	02.04.2020	JJ9021C Tr./005-232	30.06.2020	JJ9074C Tr./005-262
7	Republica Moldova	17.03.2020	20.03.2020	JJ9016C Tr./005-228	20.05.2020	JJ9053C Tr./005-253
8	România	16.03.2020	18.03.2020	JJ9014C Tr./005-226	15.05.2020	JJ9051C Tr./005-251
9	San Marino	05.03.2020	14.04.2020	JJ9026C Tr./005-235	08.07.2020	JJ9080C Tr./005-263
10	Serbia	15.03.2020	07.04.2020	JJ9025C Tr./005-234	12.10.2020	JJ9124C Tr./005-270

Cel mai probabil, întârzierile în notificarea Secretarului General nu vor prezenta probleme în fața Curții. La cerere, totuși, Macedonia de Nord ar trebui să fie pregătită să justifice diferența de timp.

Pentru San Marino și Letonia situația este discutabilă, având în vedere jurisprudența CEDO. În Cazul *Grecia v. Regatul Unit* (cererea nr. 176/56), Comisia a subliniat că perioada de trei luni între luarea măsurii derogatorii și notificarea acesteia de către Regatul Unit a fost o întârziere nejustificată.⁴⁷ Este posibil ca, în cazul San Marino și mai ales al Letoniei (aflată la a doua notificare de derogare), raționamentul să fie unul similar.

În ceea ce privește cea de-a treia cerință menționată de Comisie în Raportul său privind *Lawless împotriva Irlandei*, este îndoielnic dacă notificările oferă suficiente motive pentru a dovedi că derogările sunt esențiale pentru soluționarea situației de urgență publică, care amenință viața națiunilor.

Majoritatea notificărilor fac referire, în mod generic, la declarația Organizației Mondiale a Sănătății din 11 martie 2020 și cuprind o scurtă menționare că măsurile sunt necesare pentru a opri răspândirea virusului. Deși acest lucru poate fi ușor de înțeles în

⁴⁷ *Grecia v. Regatul Unit*, nr. 176/56, Raportul Comisiei din 26 septembrie 1958 [§ 158].

contextul articolului 11 (Libertatea de întrunire și de asociere) al Convenției și al articolului 2 (Libertatea de circulație) din Protocolul nr. 4, motivele derogării de la alte articole ale Convenției sau de la articolul 1 al Protocolului, de exemplu, nu sunt atât de simple și ar putea reprezenta o provocare pentru state, în cazul în care acestea se vor confrunta cu plângeri în fața Curții.

Spre exemplu, Estonia este singurul stat care a derogat de la art. 6 Cedo - Dreptul la un proces echitabil – și va fi interesant de urmărit în ce măsură CEDO va aprecia ca valabilă o atare derogare, raportat la principiul legalității.

Spre deosebire de alte notificări, informațiile furnizate de unele țări, cum ar fi Armenia, implică, de asemenea, restricții cu implicații pentru articolul 10 al Convenției. Decizia guvernului armean anexată la nota verbală impune ca orice diseminare a informațiilor privind cazurile de infecție cu COVID-19 atât în Armenia, cât și în afara acesteia să aibă loc „exclusiv făcând trimitere la informațiile furnizate de Comandament” (a se vedea § 23 din Decizia Guvernului Republicii Armenia nr. 298-N din 16 martie 2020). În funcție de modul în care aceste cerințe au fost transpuse în practică, astfel de restricții se pot dovedi problematice.

De asemenea, Republica Moldova a dat semne de limitări ale libertății de exprimare. Într-o declarație adresată cetățenilor moldoveni⁴⁸, președintele Dodon a solicitat un „moratoriu total asupra discuțiilor politice”, contrar recomandărilor din Setul de instrumente⁴⁹ al Consiliului Europei pentru statele membre cu privire la respectarea democrației, statului de drept și drepturilor omului în contextul crizei generate de COVID-19 și Orientările din 2007 ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind protejarea libertății de exprimare și de informare în perioade de criză.⁵⁰ Abia într-o a treia declarație de derogare (JJ9289C Tr./005-282), notificată la 03.11.2021, Republica Moldova a arătat expres că înțelege să deroge și de la art. 10 de la Convenție.

De asemenea, în Serbia s-a impus un control asupra presei, s-a restricționat accesul jurnaliștilor la informații și s-a încercat interzicerea articolelor de opinie⁵¹, fără să se facă, așa cum am arătat mai sus, vreo referire expresă cu privire la derogarea de la dispozițiile art. 10 Cedo (ori ale oricărui alt articol din Convenție...).

COVID-19 s-a dovedit dificil de ținut sub control, la fel și răspândirea dezinformării și a teoriilor conspirației. În timp ce dezinformarea reprezintă o amenințare gravă pentru sănătatea publică și justifică măsuri restrictive, răspunsurile dure ale unor guverne - de la blocarea mass-media și a unor site-uri web și până la închiderea internetului și instituirea unor legi care introduc sentințe de închisoare pentru răspândire informațiilor false⁵² - ridică îngrijorări serioase cu privire la posibilitatea lor de a suprima criticile legitime și au un efect îngrijorător asupra presei libere.⁵³ Bulgaria a instituit amenzi de până la 5000 euro

48 <http://www.infotag.md/politics-en/283859/>.

49 SG/Inf(2020)11.

50 *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on protecting freedom of expression and information in times of crisis* - https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805ae60e.

51 <https://ipi.media/european-media-freedom-suffers-covid-19-response/>.

52 Center for Strategic & International Studies - <https://www.csis.org/blogs/technology-policy-blog/fighting-europes-covid-19-infodemic-freedom-expression-concerns>.

53 Online discussion on the impact of COVID-19 on media freedom, 26.05.2020 - <https://rm.coe>.

și a legiferat pedeapsa cu închisoarea pentru răspândirea de știri false; Ungaria a instituit o pedeapsă cu închisoarea de 5 ani pentru diseminarea de informații false legate de sănătate⁵⁴. Inclusiv în România, Președintele a conferit autorităților puterea de a elimina, raporta sau închide site-uri care vehiculează știri false, fără drept de apel.⁵⁵

Durata stării de urgență declarată de state variază, de la aproximativ 30 de zile în cazul Letoniei, României, Armeniei, Georgiei (prelungită, în prezent, până la 01.01.2022), Albaniei și Macedoniei de Nord, la aproximativ 50-60 de zile în cazul Estoniei și Moldovei. În cazul prelungirii stării de urgență (Georgia), sau a reinstaurării ei (Letonia, Republica Moldova), țările au notificat acest lucru.

Nu există o durată maximă a unui „pericol public care amenință viața națiunii”. Dacă este chemată să examineze o cerere în lumina derogărilor făcute de Înaltele Părți Contractante, Curtea va evalua circumstanțele fiecărui caz separat. Se va reaminti totuși că în *Irlanda v. Regatul Unit*, 18 ianuarie 1978, seria A nr. 25 și *A. și alții v. Regatul Unit*, [GC], nr. 3455/05, CEDO 2009, perioada respectivă s-a ridicat la ani. În cazul bolilor infecțioase, așa cum a fost de așteptat, mai multe țări au prelungit stare de urgență, fiind posibil ca aceasta să fie declarată chiar de mai multe ori într-un an.

Notificările României sunt cuprinzătoare. România a notificat măsurile adoptate de îndată și a atașat traducerea actelor normative relevante. De asemenea, a continuat să informeze Secretarul General cu privire la fiecare modificare apărută și, la momentul încetării stării de urgență, a procedat la notificarea retragerii derogării. Formal, Notificările României nu ridică probleme. Eventuale discuții pot apărea cu privire la necesitatea și proporționalitatea măsurilor, aspecte care vor fi tranșate de CEDO, în măsura în care vor exista asemenea cauze pe rolul acestei instanțe. De asemenea, există posibilitatea să se ivească probleme cu privire la articole din Convenție de la care nu s-a derogat expres, deși drepturile respective au suferit limitări (libertatea de exprimare, dreptul la un proces echitabil și libertatea de gândire, de conștiință și de religie).

5. Opinia Consiliului Europei și liniile directe cu privire la respectarea democrației, statului de drept și a drepturilor omului, în contextul crizei sanitare provocate de COVID-19

În luna aprilie 2020, Consiliul Europei a emis „Un set de instrumente pentru statele membre”, cu privire la respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19⁵⁶.

Fără a se pronunța cu privire la necesitatea sau utilitatea derogărilor făcute de unele state, în baza articolului 15 din Cedo, Consiliul Europei amintește, în linii mari, limitele și

int/09000016809e679e.

54 Center for Strategic & International Studies - <https://www.csis.org/blogs/technology-policy-blog/fighting-europes-covid-19-infodemic-freedom-expression-concerns>.

55 Art. 54 din Decretul nr. 195/2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, M. Of. nr. 212/16.03.2020.

56 *Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre*, SG/Inf(2020)11, 07.04.2020, Consiliul Europei.

condițiile derogărilor, subliniind statutul special al drepturilor inderogabile.

În cuprinsul Setului de instrumente, sunt evidențiate importanța respectării statului de drept și a principiilor democratice în situații de urgență, cu precădere principiul legalității. Astfel, acțiunile întreprinse de stat trebuie să fie conforme cu legea, iar actele normative (cu atât mai mult cele care instituie starea de urgență) trebuie să aibă suport constituțional și să fie supuse unui control de constituționalitate.

Durata stării de urgență și a măsurilor de urgență trebuie să fie limitată, scopul fiind revenirea la normalitate. „Perpetuarea nedeterminată a împuternicirilor generale excepționale ale executivului nu este permisă”⁵⁷. (Este de notat însă faptul că nu există prevederi în cuprinsul Cedo care să reglementeze durata derogărilor și nici orientări jurisprudențiale în acest sens.) De asemenea, după încetarea situației de urgență, anumite măsuri specifice pot fi menținute și aplicate, însă doar dacă o atare prelungire s-ar circumscrie în mod firesc în competența autorității parlamentare, prin proceduri obișnuite. Totodată, măsurile luate trebuie să se afle mereu sub auspiciile principiului necesității, în sensul de a fi apte de a-și atinge obiectivul cu o ingerință cât mai mică asupra regulilor și procedurilor obișnuite de adoptare a deciziilor într-o democrație.

Autoritățile executive pot recurge, în situații de criză, la mecanisme simplificate de luare și implementare a deciziilor, însă autoritatea legislativă trebuie să își mențină aptitudinea de a controla acțiunea executivului. Totodată, sistemul judiciar trebuie să își mențină funcțiile și să „examineze limitele cele mai grave ale drepturilor omului introduse de legislația privind regimul stării de urgență”⁵⁸.

O atenție sporită trebuie acordată categoriilor de persoane vulnerabile și statele trebuie să ia măsuri suplimentare împotriva criminalității și pentru protecția victimelor criminalității.

Nu în ultimul rând, principiul nondiscriminării trebuie respectat la un standard înalt. „Atunci când se evaluează dacă unele măsuri derogatorii au fost „strict impuse” în temeiul Articolului 15 din Convenție, Curtea examinează dacă măsurile discriminează în mod nejustificat între diferite categorii de persoane”⁵⁹. „De asemenea, anumite forme de discriminare pot echivala cu un tratament degradant, prevăzut de Articolul 3”⁶⁰, dispoziție care este inderogabilă. Totodată, „a nu ține cont de nevoile specifice ale persoanelor aparținând unui grup dezavantajat poate duce la discriminare.”⁶¹ Interdicția discriminării poate atrage astfel obligații de a lua măsuri pozitive pentru atingerea egalității substanțiale.⁶²

57 *Idem*, p. 3.

58 *Idem*, p. 4.

59 *A. și alții v. Regatul Unit (GC)*, 3455/05, 19.02.2009, §§ 182-190, în *Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre*, SG/Inf(2020)11, 07.04.2020, Consiliul European, p. 7.

60 *Cipru v. Turcia (CG)*, 25781/94, 10 mai 2001, §§ 312-315, în „*Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre*”, SG/Inf(2020)11, 07.04.2020, Consiliul European, p. 7.

61 *Horvath și Kiss v. Ungaria*, 11146/11, 29.01.2013, în „*Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre*”, SG/Inf(2020)11, 07.04.2020, Consiliul European, p. 7.

62 *Horvath și Kiss v. Ungaria*, 11146/11, 29.01.2013, § 116.; *Çam v. Turcia* 51500/08, 23 februarie 2016. A se

6. Utilitatea și impactul derogărilor în cauzele ce se vor afla pe rolul CEDO

Fiecare derogare va fi evaluată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cazurile care vor fi înaintate.⁶³ Ca atare, nicio derogare nu funcționează automat, prin simpla ei declarare. Se estimează că impactul real al măsurilor luate în contextul COVID-19 se va vedea în 5-6 ani, când aceste măsuri vor fi supuse analizei CEDO⁶⁴.

Data fiind împrejurarea că, spre exemplu, articolele 8, 10 și 11 din Cedo și art. 1 din Protocolul adițional sunt exemple clasice de drepturi calificate⁶⁵, se pune problema dacă derogările erau necesare *ab initio*. Aceste prevederi au deja un mecanism care permite Înalțelor Părți Contractante să deroge de la ele, sub exigența principiilor legalității, necesității și proporționalității.

În orice situație, CEDO va analiza dacă măsurile erau permise în conformitate cu fiecare dintre articolele presupus încălcate. Dacă se va stabili că măsurile adoptate erau permisibile potrivit dispozițiilor cuprinse în articolele în discuție, Curtea nu va proceda mai departe la analiza valabilității derogării, întrucât o atare analiză ar deveni superfluă (*Irlanda v. Regatul Unit* § 191 și *A. și alții v. Regatul Unit* § 161). Curtea va analiza validitatea derogării doar dacă va aprecia că măsurile luate de state nu se încadrează în regimul normal al „clauzelor de acomodare”.⁶⁶

Unii autori⁶⁷ apreciază că, în contextul pandemiei, derogările nu sunt necesare și transmit un mesaj inutil populației, și anume că statele vor începe să limiteze drepturile omului. Acest punct de vedere a fost împărtășit și de purtătorul de cuvânt al Consiliului Europei, Daniel Holtgen, care, deși subliniază că este dreptul oricărui stat să apeleze la derogări, „observăm că majoritatea măsurilor adoptate sunt deja acoperite de Convenție și în consecință, în prezent nu încurajăm în mod activ și nici nu obligăm statele membre să facă asemenea notificări”.⁶⁸ Purtătorul de cuvânt al Consiliului Europei a arătat că pot exista excepții de la dispozițiile Convenției și în lipsa derogării prevăzute de art. 15, ceea ce nu exclude posibilitatea ca măsurile luate să nu fie acoperite de Convenție, caz în care ar fi necesar să fie notificate corespunzător. Cu toate acestea, dl. Holtgen a afirmat și faptul că, deși măsurile care sunt deja acoperite de Convenție nu necesită o notificare formală, notificările sunt „un semn de respect pentru Convenție și Consiliul Europei”.⁶⁹ Această poziție nuanțată (faptul că, de principiu, derogarea nu apare ca necesară, însă derogările

vedea, de asemenea, Raportul explicativ la Protocolului nr. 12 al Convenției., în *„Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre”*, SG/Inf(2020)11, 07.04.2020, Consiliul Europei, p. 7.

63 „*Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights, Derogation in time of emergency*”, actualizat la 31.12.2019, Consiliul Europei.

64 Dzehtsiarou, Kanstantsin (University of Liverpool) – „*COVID-19 and the European Convention on Human Rights*”.

65 Zghibarta, Patricia – *op. cit.*

66 *Ibidem.*

67 Dzehtsiarou, Kanstantsin – *op. cit.*

68 Maksimov, Vlagyislav, „Coronavirus derogations from human rights send wrong signal, say MEPs”, March 24 2020 - <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/coronavirus-derogations-from-human-rights-send-wrong-signal-say-meps/>.

69 *Ibidem.*

ar putea fi utile, *in extremis*, însă doar pentru măsuri ce nu ar putea fi luate în mod normal potrivit prevederilor Convenției) pare a fi cea dominantă⁷⁰.

În altă opinie⁷¹, „neutilizarea articolului 15 din Cedo riscă să normalizeze puterile excepționale și să recalibreze permanent apărările drepturilor omului în jos”. Se pledează în favoarea utilizării articolului 15 Cedo pentru a permite angrenarea puterilor de urgență și de carantină necesare pentru a face față pandemiei. Astfel, apelul la derogare reprezintă, mai degrabă, instituirea unui regim prin care se limitează exercițiul puterilor excepționale la provocările situațiilor excepționale, prevenindu-se o recalibrare a normelor ordinare, care ar fi necesară pentru a permite exercitarea unor puteri care ar fi fost privite ca imposibile anterior crizei. În lipsa efectului limitant al unei stări de urgență instituite *de jure*, apar probleme fundamentale în exercitarea puterilor excepționale în parametrii „normalității”. În consecință, ca produs al unui control judiciar prea deferent în perioada de criză, pot rezulta zone juridice gri, zone de putere discreționară în care, aparent, există supraveghere legală și revizuire judiciară a puterii, însă o astfel de supraveghere este atât de superficială încât devine practic inexistentă.

În practică, majoritatea statelor care au recurs la art. 15 Cedo au pus capăt situației de urgență și, în consecință, au notificat Consiliului Europei finalul derogării. Cu toate acestea, măsurile excepționale implementate în perioada stării de urgență au fost adaptate și menținute și în jurul lor s-a dezvoltat un amplu cadru normativ. Pandemia pare a fi o situație care va dura în timp și necesită, bineînțeles, măsuri adecvate pentru a fi gestionată.

Pentru majoritatea țărilor care au recurs la derogare, retrospectiv, apelul la derogare pare a fi fost mai degrabă un răspuns impulsiv, menit să acopere măsuri adoptate în mare grabă și fără prea multă pregătire, ca răspuns la provocarea creată de pandemie. Cu toate acestea, observăm că există state care fie nu au renunțat niciun moment la starea de urgență și la derogarea de la Convenție (Georgia), fie au recurs la derogări succesive (Letonia, Republica Moldova). În aceste situații, riscul de normalizare a situației excepționale și de depășire a limitelor necesității și proporționalității apare iminent.

7. Concluzii

Este dincolo de orice îndoială că pandemia provocată de coronavirusul SARS-CoV-2 a generat o criză greu de gestionat pentru toate statele lumii. Ca atare, protecția drepturilor omului este un subiect de mare actualitate, întrucât situațiile de criză atrag măsuri cu impact major asupra drepturilor și libertăților individuale, totodată conferind executivului puteri aproape discreționare. În lipsa unui control constituțional adecvat, se poate ajunge lesne la abuz.

În perioade de criză, CEDO „autorizează” statele să suspende temporar obligațiile pe care acestea le au pentru protejarea drepturilor omului, însă supune suspendarea drepturilor unui sistem de limitări, garanții, notificări și proceduri de revizuire.

70 Scheinin, Martin, „COVID-19 Symposium: To Derogate or Not to Derogate?”, 6.04.2020 - <http://opiniojuris.org/2020/04/06/covid-19-symposium-to-derogate-or-not-to-derogate/>.

71 Greene, Alan, „States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic”, April 1, 2020 - <https://strasbourgeoiservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>.

Derogarea de la Cedo trebuie privită cu rezerve. Pe de-o parte, este important că statele au conștiința existenței unui control supranațional. Pe de altă parte, derogarea nu reprezintă un scut inamovibil. Spețele ce vor urma pandemiei vor aduce în discuție în fața CEDO necesitatea și proporționalitatea măsurilor, iar instanța va fi suverană în a decide în ce măsură derogările au fost valabile și produc efecte. Pandemia a demonstrat până acum propria noastră limitare în a evalua necesitatea și proporționalitatea. Deși există consens că trebuie luate măsuri, iar acestea trebuie să fie adecvate, nu există o linie clară și definită cu privire la cât de departe se poate merge, inclusiv datorită necunoscutului care planează asupra descoperirilor științifice și medicale, insuficiente și incomplete.

Așa cum am arătat, dreptul statului de a decide existența unei situații ce reprezintă un pericol pentru viața națiunii sale și de a acționa în acest sens nu este unul absolut, ci este supus, pe de-o parte, controlului constituțional intern, și pe de altă parte, controlului CEDO. Totodată, nu toate drepturile prevăzute de Cedo pot face obiectul derogării (art. 15 paragraful 2 din Convenție).

În final, trebuie să prevaleze statul de drept și principiile democratice, în lipsa acestora neputând fi vorba despre o protecție reală și adecvată a drepturilor și libertăților individului. Dacă măsurile luate de state au fost necesare, legale și proporționale urmează a fi decis în viitor de CEDO, indiferent de existența unei derogări exprimate formal. Derogările în sine vor fi analizate de către Curte doar dacă va aprecia că măsurile luate de state nu se încadrează în regimul normal al „clauzelor de acomodare” conferite de articolele Cedo care se vor fi presupuse că au fost încălcate